

کاربرد مدل "تحلیل شکاف" در بررسی نقاط قوت و ضعف مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در محلات شهری در راستای برنامه‌ریزی سیستمی در فضاهای شهری (نمونه موردی محلات کیانپارس و لشکرآباد اهواز)^۱

بابک محمدی آوندی

دانش آموخته‌ی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

آزیتا رجبی^۲

دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

ناصر اقبالی

دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۵/۰۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۲/۱۰

چکیده

کامبود تعاملات و کم رنگ شدن ارتباطات، کاهش اعتماد شهروندان و کاهش تعلق خاطر به محلاتی که هویت خاصی ندارند، از ویژگی‌های شهرهای امروزی است. بنابراین برنامه‌ریزی و توسعه بدون سرمایه اجتماعی در محلات عملاً امکان پذیر نیست. تحقیق حاضر بر آن است که میزان وابستگی توسعه پایدار محلات لشکرآباد و کیانپارس شهر اهواز را به سرمایه اجتماعی و تعلق خاطر را مورد بررسی قرار دهد. هدف اصلی، بررسی توسعه پایدار محله شهری با رویکرد اجتماعی و ارائه الگوی مناسب رسیدن به توسعه همه جانبه انسانی و فضایی می‌باشد. این مطالعه از نوع کاربردی توسعه‌ای است به منظور تجزیه و تحلیل فرضیات تحقیق با توجه به سطح سنجش و نوع متغیر از آزمون‌های مربوط به هر کدام استفاده شده است. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها، داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نقاط ضعف و قوت هر کدام از محلات در محک شاخص‌های سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار با تاکید بر نقاط قوت متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) الگوی پیشنهادی با به کارگیری مدل "تحلیل شکاف" ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد در محله لشکرآباد بر اساس رتبه بندی صورت گرفته، از بهترین وضعیت (نقطه قوت) تا بدترین وضعیت (نقطه ضعف)، رتبه‌ها به ترتیب تعلق اجتماعی، اعتماد اجتماعی، ارتباط اجتماعی، آگاهی اجتماعی، و مشارکت اجتماعی صورت بندی شده‌اند. در محله کیانپارس نیز از بهترین وضعیت (نقطه قوت) تا بدترین وضعیت (نقطه ضعف)، رتبه‌ها به صورت آگاهی اجتماعی، تعلق اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و ارتباط اجتماعی می‌باشد.

واژگان کلیدی: محله لشکرآباد، محله کیانپارس، سرمایه اجتماعی، مدل تحلیل شکاف، برنامه‌ریزی سیستمی

۱- مقاله مستخرج از رساله دکتری بابک محمدی آوندی تحت عنوان: ارائه الگوی توسعه پایدار محله شهری با رویکرد سرمایه اجتماعی (مطالعه

موردی: محلات کیانپارس و لشکرآباد اهواز) به راهنمایی دکتر آزیتا رجبی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی است

۲- (نویسنده مسئول) azitarajabi@yahoo.com

مقدمه

محله از دیر باز نقش تعیین کننده‌ای در ایجاد تشکل‌های اجتماعی در شهرهای ایران ایفاء می‌کند. که به واسطه نوعی همبستگی و روابط متقابل جمعی به وجود می‌آیند (Abdullahi, 2010: 89) بدین منظور توسعه‌ی پایدار محلات شهری در راستای ابعاد اجتماعی، ظرفیت‌های موجود در محله‌ها و سرمایه‌های اجتماعی و به طور کلی برنامه ریزی از پایین به بالا را مورد توجه قرار می‌دهد. در این میان با مطرح شدن دیدگاه توسعه محله‌ای پایدار به عنوان دیدگاهی که حل مشکلات کنونی شهرها و زندگی شهری را درگرو بازگشت به مفهوم محله می‌داند از دیدگاه اجتماعی، مشارکت شهروندان یک اصل اساسی پایداری است بحث سرمایه اجتماعی، قبل از سال ۱۹۶۱، در مقاله‌ای توسط هانیفان از دانشگاه ویرجینیای غربی برای نخستین بار مطرح شد (Alvani, et al., 2002: 4) مفهوم سرمایه اجتماعی به دلیل ماهیت و محتوایی که دارد تقریباً با تمامی موضوعات و مسائل مطرح در حوزه انسانی و اجتماعی، از جمله حوزه آسیب‌های اجتماعی و به خصوص جرم، ارتباط پیدا می‌کند سرمایه اجتماعی، بهترین مطالعه در زمینه مشارکت است که باعث توسعه پایدار می‌گردد. کلانشهر اهواز با دارا بودن محلات متعدد، یکی از قدیمی‌ترین شهرهای ایران به شمار می‌آید. قدمت بعضی از محلات این شهر، به چندین سال می‌رسد، به طوری که ساکنان این محلات، با پابندی به ارزش‌ها و اصول سنتی حاکم بر آنها، از سابقه طولانی‌تری نسبت به سایر محلات اهواز، برخوردار می‌باشند. محلات نهضت آباد و رفیش آباد از نظر تقسیمات شهرداری اهواز در منطقه ۴ شهری قرار دارند. صرف نظر از بافت و ساختار فیزیکی محلات مورد مطالعه، مشارکت، اعتماد و کارکردهای همسایگی در این محلات قابل ملاحظه بوده و زمینه‌های مناسبی جهت توسعه مطلوب محله‌ای از طریق جلب مشارکت‌های اجتماعی، عضویت در نهادهای غیر رسمی و به تبعه آن، تحقق توسعه پایدار محله‌ای با تکیه بر نقش و حضور مردم در سطوح گوناگون محله‌ای، وجود دارد.

در این بین، این ضرورت در کلان شهر اهواز به دلایلی که نقل می‌گردد، دو چندان می‌شود. دلیل اول اینکه وقوع جنگ تحمیلی، به یکباره سیل عظیم مهاجرین را از روستا و شهرهای غربی و جنوبی استان خوزستان را به شهر اهواز هدایت کرده، که خود شکل‌گیری گنوه‌های قومی - قبیله‌ای را به همراه داشت. و دلیل دوم (که عمدتاً بعد از جنگ رخ داد) ورود مهاجرین با ویژگی‌های متفاوت جمعیتی و اقتصادی، موجب ایجاد اصطکاک‌های در سطح شهر و بروز برخی مشکلات شهری شده است. کمبود تعاملات و کم رنگ شدن ارتباطات بین ساکنان شهرها، کاهش اعتماد شهروندان به همدیگر، و کاهش تعلق خاطر به محلاتی که هیچگونه هویت خاصی ندارند، از ویژگی‌های بارز شهرهای امروزی می‌باشند. بنا به دلایل مذکور، برنامه ریزی و توسعه بدون سرمایه اجتماعی در محلات شهر اهواز عملاً امکان پذیر نبوده و نخواهد بود. بر همین اساس تحقیق حاضر بر آن است که میزان وابستگی توسعه پایدار محلات شهر اهواز را به سرمایه اجتماعی و تعلق خاطر را مورد بررسی قرار دهد.

هدف اصلی این تحقیق، بررسی توسعه پایدار محله شهری با رویکرد اجتماعی و ارائه الگوی مناسب رسیدن به توسعه همه جانبه انسانی و فضایی {در شهر اهواز} می‌باشد. با توجه به وضع موجود محلات لشکرآباد و کیانپارس سؤال اصلی این است که چگونه می‌توان الگوی مناسبی برای رسیدن به توسعه پایدار مبتنی بر سرمایه اجتماعی ارائه نمود؟ بر مبنای این سؤال فرض زیر مطرح می‌شود که می‌توان بر اساس نقاط قوت و ضعف مؤلفه‌های سرمایه

اجتماعی و توسعه پایدار هر محله، به ارائه الگوی مناسب توسعه ایده آل و همه جانبه دست یافت. این مطالعه از نوع کاربردی توسعه‌ای است که با استفاده از دو شیوه میدانی و کتابخانه‌ای اطلاعات گردآوری شده بطوریکه از شیوه کتابخانه‌ای برای بررسی رویکرد نظری و همچنین استفاده از مدارک و آمار نامه شهرداری شهر اهواز برای استخراج شاخص‌های توسعه در محله‌های مختلف شهر اهواز استفاده شده است. برای اندازه‌گیری و سنجش متغیر مستقل از روش پیمایش و در قالب پرسشنامه، اطلاعات از محلات کیانپارس و لشکرآباد (بافت جدید و بافت قدیم) گردآوری شد. متغیر وابسته تحقیق هم با متمرکز شدن به نظریه‌های توسعه، توسعه پایدار شهر اهواز را در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، کالبدی و نهادی در نظر گرفته و هر یک را با شاخص‌های استفاده شده در منابعی چون آمارنامه شهرداری شهر اهواز و معاونت توسعه و برنامه‌ریزی به صورت تطبیقی در دو محله مورد سنجش قرار داده است. در پژوهش حاضر برای سنجش متغیرها و جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات لازم از پرسش‌نامه کتبی استفاده شده و گویه‌های آن براساس پایه‌های نظری و تعاریف مفهومی تدوین یافته است. این روش به ما اجازه می‌دهد تا درباره جمعیت آماری اطلاعات یکنواخت به دست آوریم و امکان مقایسه و مشاهده درست متغیرها را داشته باشیم. پرسش‌نامه تهیه شده در این تحقیق جمعاً شامل ۹۸ گویه می‌باشد که ۳ سؤال آن مربوط به مشخصات فردی، متغیرهای جمعیت شناختی، پاسخگویان و مابقی به پیمایش دیدگاه‌های آن‌ها راجع به تأثیر تعلق اجتماعی به عنوان سرمایه اجتماعی مورد مطالعه بر توسعه پایدار محلات شهر اهواز اختصاص دارد.

در این پژوهش از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای ۱ چند مرحله‌ای و تصادفی ساده استفاده گردید. حجم نمونه این تحقیق با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۳ نفر است. متغیرهای تحقیق: متغیرهای اصلی به کارگرفته شده در این پژوهش، عبارتند از: سرمایه اجتماعی، تعلق خاطر و توسعه پایدار سرمایه اجتماعی متغیر مستقل؛ ابعاد مشارکت، اعتماد و شبکه اجتماعی ابعاد سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شده‌اند. توسعه پایدار محله‌ای به عنوان متغیر وابسته؛ که در آن ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی - محیطی ارزیابی می‌شوند. تعلق خاطر به عنوان متغیر واسطه؛ میزان تأثیر گذاری تعلق به مکان و تعلق به اجتماع را به صورت جدا در توسعه پایدار محله مورد سنجش قرار می‌دهد.

مبانی نظری تحقیق و مفاهیم

اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی، حس تعلق اجتماعی، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی» به عنوان ۵ متغیر موجود در سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار شهر ی و ابعاد آن (بعدا اجتماعی، بعد اقتصادی، بعد زیست محیطی و بعد کالبدی) به عنوان متغیر وابسته تحقیق در نظر گرفته شده‌اند. متغیر وابسته تحقیق هم با متمرکز شدن به نظریه‌های توسعه، توسعه پایدار شهر اهواز را در ابعاد، اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی در نظر گرفته و هر یک را با شاخصه‌ای استفاده شده است. (Motagab bdokhti and hoshyari, 1999:4). لازم به یادآوری است علیرغم اینکه تحقیقی با محتوای ارتباط بین سرمایه اجتماعی با توسعه پایدار شهر اهواز انجام نگرفته، اما مقایسه‌ای که می‌توان بین این تحقیق با سایر پژوهش‌های نسبتاً مشابه در بخش تحلیل داده‌ها انجام داد بدین گونه ارائه می‌شود که در این تحقیق ارتباط بین مفاهیم سرمایه اجتماعی با مفاهیم توسعه پایدار با استفاده از آزمونهای همبستگی صورت می‌گیرد و

تفاوت مفاهیم یادشده ما بین محلات مورد مطالعه با استفاده از آزمون ناپارامتریک انجام می‌شود. ولی در پژوهشهای دیگر بجز برخی موارد جزئی، مفاهیم مشابه به شکل گفته شده، مورد بحث و تحلیل قرار نگرفته است. و مهمتر اینکه در این تحقیق بعد از تحلیل و بررسی دقیق مؤلفه‌های متفاوت سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار محله ای، نقاط ضعف و قوت هر کدام از مؤلفه‌های در محلات کیانپارس و لشکرآباد شناسایی گردید. و در نهایت با تاکید بر رفع نواقص هر کدام از مؤلفه‌های در محلات، به ارائه الگوی بهینه توسعه پایدار محله‌ای مبتنی بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مبادرت ورزید. الگوی نهایی ارائه شده بایکارگیری تحلیل شکاف مطرح گردید.

مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی

مفهوم سرمایه اجتماعی: مفهوم سرمایه اجتماعی در معنای عام، نوعی حس همکاری، مشارکت و اعتماد در میان مردم می‌باشد که می‌توان از آن به عنوان سرمایه گذاری در روابط اجتماعی جوامع انسانی نام برد. مفهوم سرمایه اجتماعی تنها در دهه ۱۹۸۰ بود که به شدت مورد توجه قرار گرفت و توانست با گسترش نظری و تجربی، جایگاه تعریف شده‌ای در میان نظریه‌های جامعه شناسی به خود اختصاص دهد (Fukuyama (2009),: 6).

شارع پور، تفاوت میان سرمایه اجتماعی و دیگر سرمایه‌ها را در اختلاف آنها در افزایش و کاهش سرمایه عنوان می‌کند، به طوری که سرمایه اجتماعی در نتیجه استفاده از آن نه تنها کاسته نمی‌شود، بلکه بدان افزوده می‌شود (Sharapour, 84: 11) بانک جهانی در مورد مفهوم سرمایه اجتماعی، این تعریف را ارائه می‌دهد: سرمایه اجتماعی شامل مجموعه‌ای از نهادهایی می‌باشد که یک جامعه را تشکیل می‌دهند، و مهم‌تر از آن پیوندی می‌باشد که این نهادها را در کنار هم قرار می‌دهد (Latifi, Mohammad (2009).

سرمایه اجتماعی، همان اعتماد، هنجارها و شبکه‌های مشارکتی است که باعث تسهیل تعاون جهت کسب منافع متقابل می‌شود (Nateghpour et al., 2005: 64). به طور کلی محلات با سرمایه اجتماعی بیشتر، امن‌تر هستند، و از میزان اعتماد اجتماعی بالاتری برخوردارند و آمادگی بیشتری برای برخورد با مسائل محلی دارند (Bastani, 1387: 60).

ازکیا مؤلفه اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی را که با داشتن رابطه تعاملی، تقویت کننده همدیگرند، به عنوان مؤلفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی معرفی کرده‌اند (Heydaripour, quoted by Azkia, 1391: 3) محتوای نظریه سرمایه اجتماعی را می‌توان بر مبنای ابعاد، سطوح، انواع، تعیین کننده‌ها، فواید و مضرات مورد بررسی قرار دارد. در پژوهش حاضر کوشش شده است ترکیبی از تمامی مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی استفاده شود؛ بنابراین چهار بعد اتصال به شبکه‌های اجتماعی، هنجارگرایی، اعتماد و مشارکت برای سنجش سرمایه‌ی اجتماعی انتخاب شده‌اند (Ahadnejade Roshani et al., 2014).

برنامه ریزی محله - مبنا: یک مداخله قانونمند و برنامه ریزی شده است که موجب می‌شود اجتماعات بر شرایط زندگی ساکن در آن تأثیر گذار بوده و کنترل بیشتری بر محیط ساکن خود داشته باشند. توسعه محله‌ای نیازمند درگیری فعالانه مردمی است که در موضوع یا مساله ای که بر زندگی آنها اثر می‌گذارد، بتوانند با مشارکت و همکاری همدیگر بر آن مشکلات غلبه کرده و یا آنها را تعدیل کنند (fani et al., 2010: 84).

توسعه‌ی پایدار محلی: در قالب نظریه‌ها و تجربیات موجود در مقیاس جهانی، اصول و معیارهای بسیاری را می‌توان برای توسعه‌ی پایدار در مقیاس شهر و محله مطرح و مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. از جمله این اصول و معیارها می‌توان به هویت و سرزندگی، پویایی و سازگاری، تنوع، دسترسی‌ها و ظرفیت قابل تحمل محیط اشاره کرد (Azizi, 1385: 38).

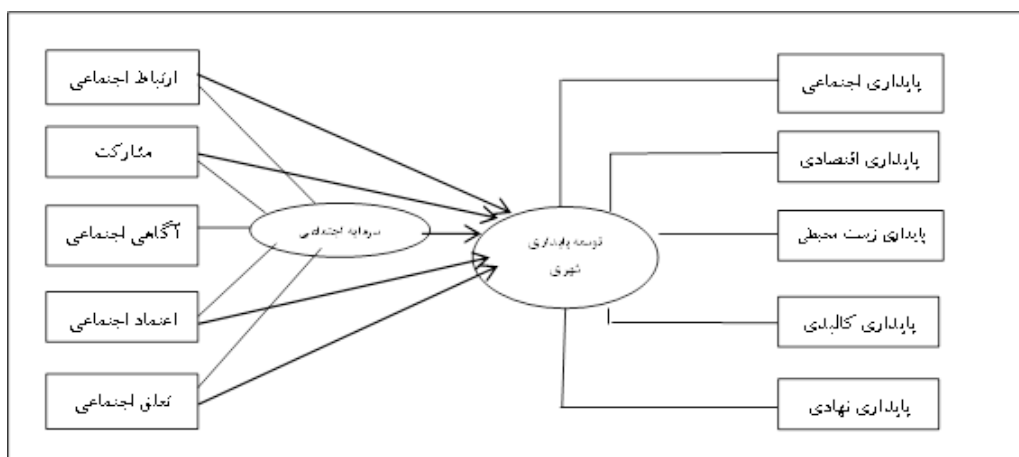
نظریه مبنای تحقیق: گفتنی است در این تحقیق متغیر احساس تعلق اجتماعی موجود در سرمایه اجتماعی عمدتاً از تئوری گیدنز، فوکویاما و پاکستون انتخاب شده است. متغیر اعتماد اجتماعی با توجه به نظریه گیدنز، پاتنام، بوردیو و کلمن استخراج شده است

و طبق تئوری گیدنز، بوردیو و پاتنام متغیر روابط اجتماعی از سازه سرمایه اجتماعی مستخرج شده و بالاخره متغیرهای مشارکت و آگاهی اجتماعی موجود در سازه سرمایه اجتماع از تئوری پاتنام انتخاب شده اند. متغیر وابسته تحقیق یعنی توسعه پایدار محلات شهری مستخرج از نظرات محققان در گزارش برانت لند و رویکرد نو به توسعه پایدار می باشد. در دسته بندی فوق اگر چه منتهای دقت به عمل آمده، لکن به دلیل وابستگی متقابل و درهم تنیدگی تئوری‌ها و پدیده‌ها در علوم انسانی نمی‌توان انتظار داشت که هر یک از عوامل به طور کلی در رویکردها و حوزه‌های دیگر دخیل باشند. انجام طرح‌های پژوهشی متعدد در محلات غیررسمی که با تاثیرات مورد انتظار ساکنان این محلات همراه نبوده، باعث کاهش اعتماد این اجتماعات نسبت به محققان شهری شده است. ایجاد ضمانت برای محقق سازی نتایج پژوهش‌ها و افزایش حساسیت مدیران اجرایی نسبت به تحقیقات میدانی، پیش نیاز دستیابی به نتایج پژوهشی عمیق و اثرگذار، با همکاری و همراهی ساکنان است.

در این تحقیق با رجوع به تعابیری که در رویکردهای گوناگون در خلال بحث ارائه شد به نظر می‌رسد که هیچ نظریه‌ای نمی‌تواند به طور کامل، هم عوامل مؤثر بر توسعه پایدار شهری را تبیین نماید.

هر نظریه‌ای قوت و ضعف‌های خاص خود را داراست تا جایی که ممکن است هر یک بر جنبه‌های متفاوتی از توسعه و پایداری ناشی از آن تأکید نماید. به نظر می‌رسد، تلاش برای آمیختن نظریه‌های موجود که توانایی‌های نسبی یکدیگر را تکمیل نمایند و توانایی تبیین را افزایش دهد، راهی را پیش روی محقق قرار می‌دهند تا بتواند به این هدف نائل آید. براساس آنچه گفته شد متغیرهایی که برای آزمون از چارچوب تئوریک منتخب، استخراج شده‌اند عبارتند از: اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی، حس تعلق اجتماعی، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی» به عنوان ۵ متغیر موجود در سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار شهری و ابعاد آن (بعد اجتماعی، بعد اقتصادی، بعد زیست محیطی و بعد کالبدی) به عنوان متغیر و ابسته تحقیق در نظر گرفته شده‌اند.

براساس آنچه گفته شد متغیرهایی که برای آزمون از چارچوب تئوریک منتخب، استخراج شده‌اند عبارتند از: اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی، حس تعلق اجتماعی، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی» به عنوان ۵ متغیر موجود در سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار شهری و ابعاد آن (بعد اجتماعی، بعد اقتصادی، بعد زیست محیطی و بعد کالبدی) به عنوان متغیر و ابسته تحقیق در نظر گرفته شده‌اند.

شکل ۱- متغیر موجود در سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار شهری

Source : Authors

در این تحقیق به منظور بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار شهراوز با توجه به ابعاد و شاخص‌های یاد شده می‌توان مدل مفهومی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن با توسعه پایدار شهری، رابه صورت زیر نشان داد:

جدول شماره ۱- مؤلفه‌های مورد نظر به تفکیک شاخص‌ها تحقیق

متغیر	شاخص	مؤلفه‌ها
سرمایه اجتماعی	شناختی	اعتماد
	ساختاری	آگاهی
تعلق خاطر به محله	تعلق به مکان	مشارکت
	تعلق به اجتماع	تعلق خاطر
پایداری محله	تعلق خاطر به محله	ارتباط
		تعلق خاطر به اجتماع
	تعلق به اجتماع	پایداری اقتصاد
		پایداری اجتماع
		پایداری محیطی - کالبدی
پایداری زیست محیطی		

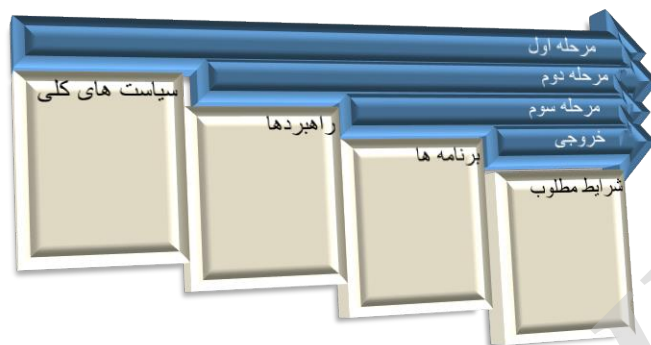
Source : Authors

مدل تحلیل شکاف: تحلیل شکاف (GAP ANALYSIS) تعیین فاصله بین موقعیتی که هم‌اکنون قرار داریم و موقعیتی که در نظر داریم به آنجا برسیم و شناسایی روش طی این فاصله» راعنوان می‌کند. نکته قابل‌تامل و شاید بزرگ‌ترین مزیت این ابزار این است که در همه حوزه‌های سازمانی و نیز در همه سطوح سازمانی این ابزار مورد استفاده است، به عبارت دیگر از زیرساخت‌های سازمان گرفته تا خردترین برنامه‌های عملیاتی، می‌توان به‌صورت کاملاً نظام‌مند شکاف‌ها را شناسایی کرد و برای پوشش آنها برنامه‌ریزی مقتضی را انجام داد

مدل ارائه الگوی بهینه: در این مرحله با تلفیق گام‌های اولیه تحقیق، وضعیت مطلوب پیشنهاد می‌شود. در این قسمت بر اساس نقاط قوت و نقاط ضعف یافته‌های توصیفی و تحلیلی روشن می‌کنیم که در شرایط آرمانی چه

اتفاق یا برنامه‌ها و سیاست‌های اتخاذ شود. در تحقیقات مرور شده دو شیوه حرکت به سمت تدوین الگوی مطلوب موجود است.

شکل ۲- ابعاد اصلی الگوی مطلوب

(Source: Hajiani; 1895: 16)

فرایند سنتی: در این چارچوب محقق پس از توصیف و تبیین وضع موجود و سایر مراحل ارائه شده، الگو یا آینده مطلوب نمایش داده می‌شود.

روش پس‌نگری: روشی که طی آن یک وضعیت مطلوب یا سناریو در مورد یک آینده خاص به صورت تفصیلی (جزء به جزء) تدوین و شناسایی می‌شود. سپس ریشه‌ها، خاستگاه‌ها و سیر توسعه سناریو به دقت تا زمان حال ردیابی می‌شود. این واژه اغلب با پیش‌بینی در تقابل قرار دارد.

شکل ۲- مراحل ارائه الگوی مناسب

(Source: Hajiani; 1895: 16)

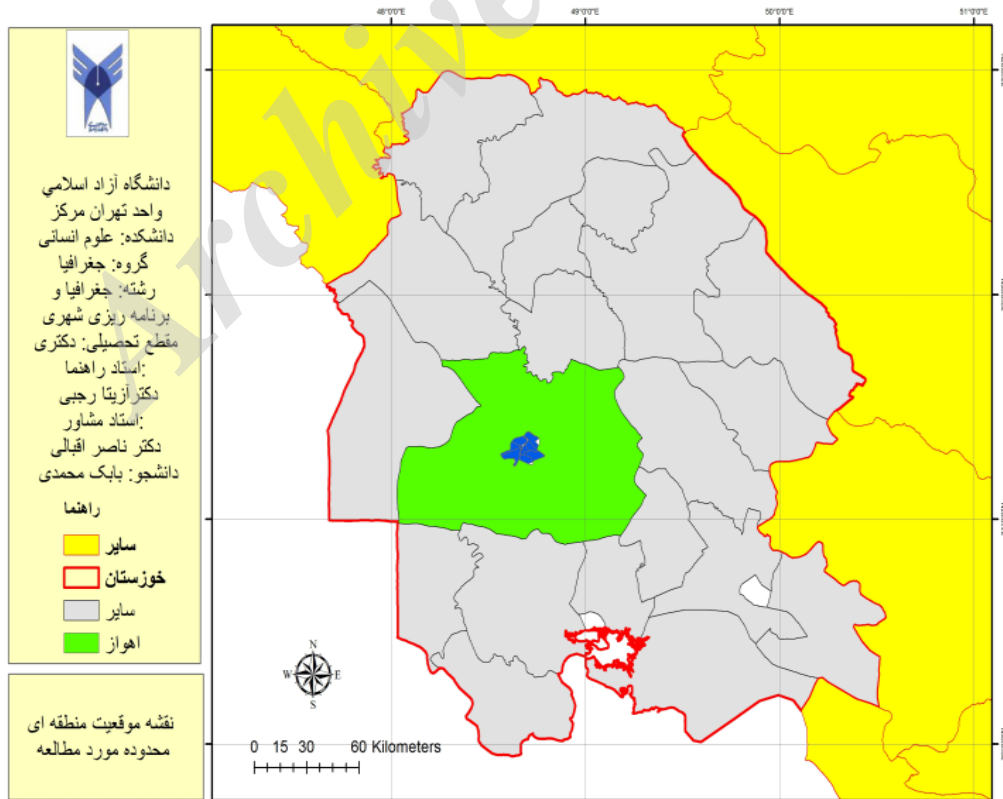
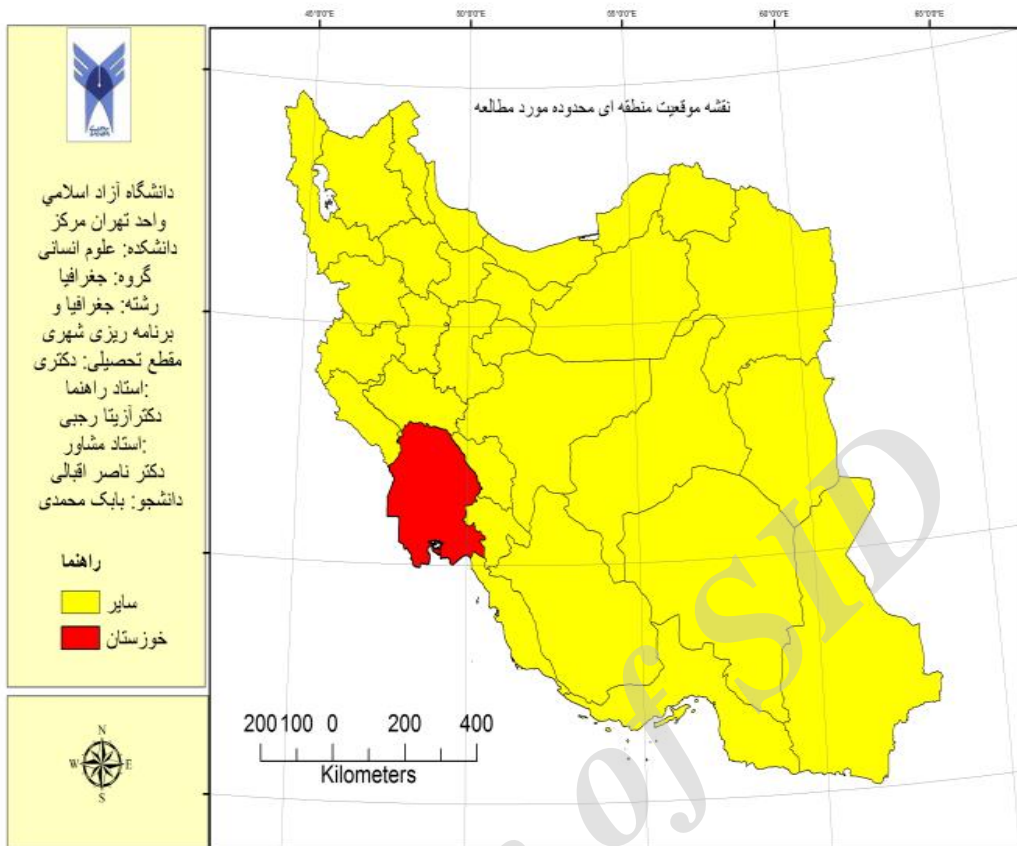
محدوده‌ی مطالعاتی پژوهش

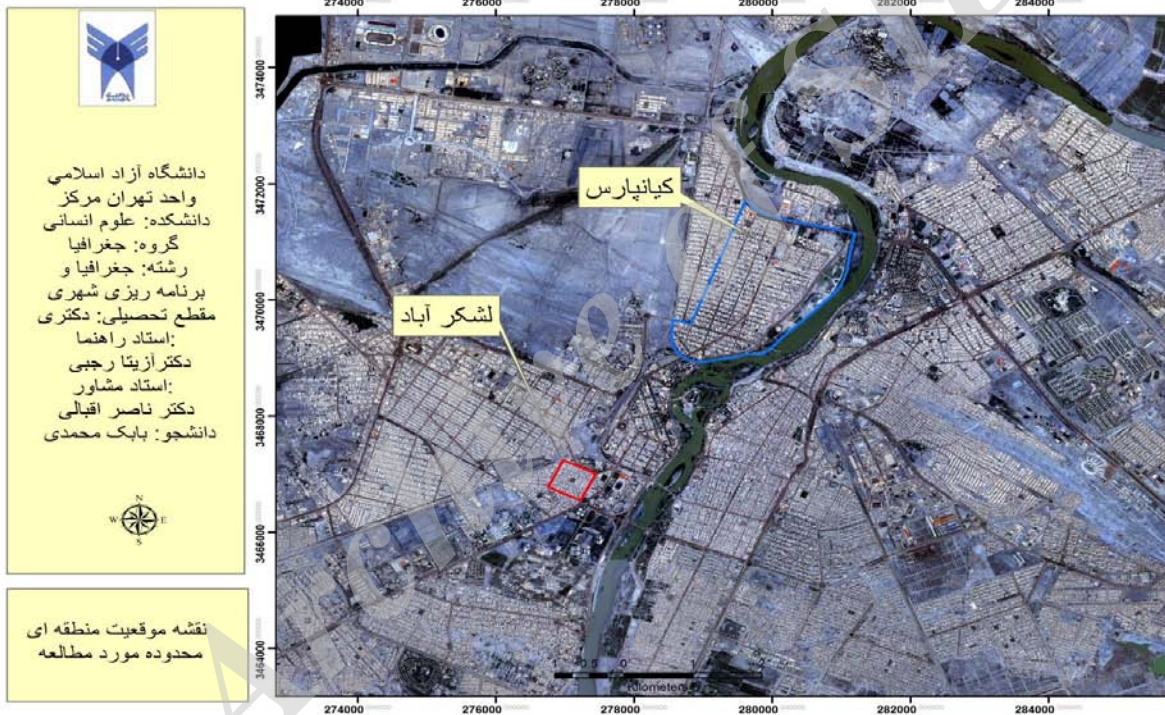
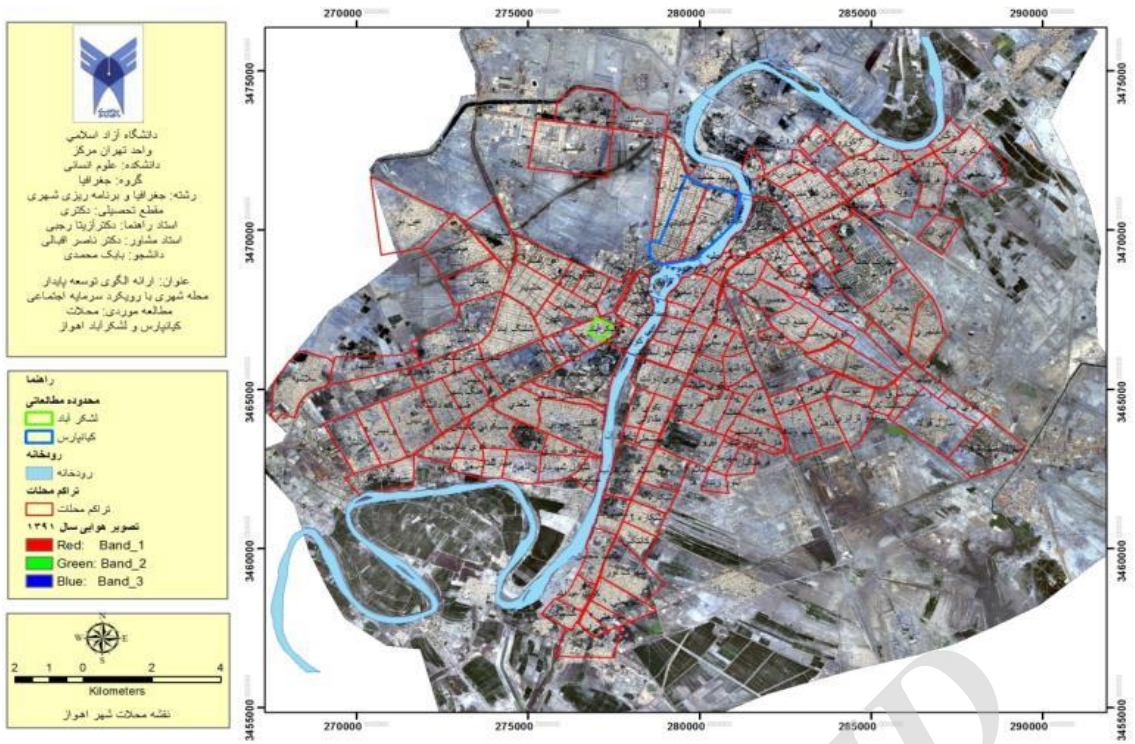
شهر اهواز مرکز استان خوزستان است. این شهر که در بخش مرکزی شهرستان، در موقعیت جغرافیایی ۳۱ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی، در بخش جلگه‌ای خوزستان و با ارتفاع ۱۸ متر از سطح دریا واقع شده‌است. میزان ریزش‌های جوی در آنجا کمتر از ۲۵۰ میلیمتر در سال باشد و یا میزان تبخیر و تعرق پتانسیل بیش از بارش باشد. بررسی فاکتورهای دما: براساس اطلاعات ایستگاه هواشناسی اهواز دو ماه تیر و مرداد با

متوسط دمای ۳۸/۶ درجه سانتیگراد گرم‌ترین ماههای سال و ماههای دی و بهمن با متوسط (۱۲/۴) درجه سانتیگراد، سردترین ماه سال به شمار می‌رود. در طول ۵۰ سال گذشته حداقل و حداکثر دمای شهر اهواز به ترتیب (-۷) و (۵۴) درجه سانتیگراد و میانگین دمای شهر در همین دوره ۲۵ درجه سانتیگراد بوده است. متوسط درجه حرارت شهر اهواز (۴۸) درجه در تابستان و (۴) درجه در زمستان می‌باشد.

میزان بارندگی سالانه‌ی شهر اهواز به طور متوسط (۲۱۳) میلیمتر است و بیشترین میزان بارندگی در ماه ژانویه (۱۱) دی تا (۱۱ بهمن) روی می‌دهد. (Ahwaz Municipality; 1395: 167). بر پایه آخرین آمار رسمی، ۳۲٪ مردم استان خوزستان در کلان‌شهر اهواز زندگی می‌کنند. از نظر جمعیت ۱,۳۰۲,۰۰۰ نفر ساکن این شهر هستند از این جمعیت ۳۵٪ در حاشیه شهر مستقرند که براساس قومیت‌ها ساکنان به درصد، ۴۴,۸٪ فارس، ۳۵,۷٪ عرب، ۱۵,۸٪ بختیاری، ۲,۳٪ ترک، ۰,۹٪ کرد، ۰,۵٪ سایر، تفکیک می‌شوند (Statistics Center of Iran, 1395) این شهر در دو سوی رود پرآب کارون واقع شده است. اهواز با ۳۱,۸۰۰ هکتار مساحت و ۳۱ محله با الگوی متفاوتی در طراحی محلات شهری روبرو می‌باشد. در قسمت غربی شهر محلات مسکونی پرجمعیتی مانند کمپلو، کوی علوی و لشگر آباد و محله‌های نو ساز نظیر گلستان، کیانپارس و کیان‌آباد و فاز ۴ کورش قرار دارند. امانیه و فلکه ساعت کوی اداری-تجاری و هسته مرکزی قسمت غربی را تشکیل می‌دهند. قسمت شرقی شهر بیشتر بازار و مراکز اقتصادی شهر را در خود جای داده، خیابان‌های نادری (سلمان فارسی) و امام خمینی (پهلوی سابق) و آزادگان (۲۴ متری سابق یا رضا شاه کبیر سابق) و شریعتی (۳۰ متری سابق) و باغ شیخ (ادهم) مرکز قسمت شرقی شهر هستند و همچنین محله‌های معروف پادادشهر، آریاشهر، باهنر، رسالت، منبع آب، کوروش، زیتون کارمندی، شهرک نفت در این قسمت از شهر واقع‌اند. با توجه به این که در محلات قدیمی شهر اهواز محله لشگر آباد با ساکنان عرب زبان خود دارای بالاترین وحدت محله‌ای و بیشترین حس تعلق ساکنان می‌باشند و در مقابل در همان محدوده ی غربی، محله مدرن و مرفه نشین کیانپارس با کیفیت و قیمت بالای واحدهای مسکونی از حس تعلق محله‌ای بسیار کمی برخوردار می‌باشند. محله‌ی لشکر آباد از شمال به خیابان انقلاب (راهنمایی)، از شرق به خیابان شهدای کتبی، از جنوب به خیابان انوشه و از غرب به دیوار راه آهن اهواز- خرمشهر محدود می‌شود. در مورد نامگذاری این محله اختلاف نظر وجود دارد، بعضی‌ها لشکر آباد را به این علت نامگذاری کردن که نزدیک به لشکر و نظام وظیفه سابق بود که در حال حاضر، همان لشکر ۹۲ زرهی می‌باشد. بعضی‌ها نیز این محله را که به نام سر لشکری معروف شده بود، می‌شناسند کیانپارس از سمت انجام شده است. (Ahwaz Municipality; 1395: 167). شرق به بلوار ساحلی غرب کارون و از غرب به اتوبان پهلوان از شمال به مسیر راه آهن و از جنوب به کمربندی شمال شهر محدود می‌شود. همان طور که در نقشه شماره ۳-۳ نشان داده می‌شود کیانپارس در اوایل دهه ۵۰ شروع به شکل‌گیری نمود و قبل از آن در شمالی‌ترین نقطه کیانپارس محله‌ای دروازه دار برای اسکان نیروهای ارتشی که در سال ۱۳۰۵ در بدو شکل‌گیری ارتش ۹۲ زرهی به اهواز مهاجرت کرده‌اند، وجود داشت و البته طراحی آن در همان سال‌ها توسط مشاوران خارجی بافت محله لشکرآباد از لحاظ عملکردی یک محدوده شهری فعال است که در عین حال که یک محله مسکونی شناخته می‌شود، از طیف وسیعی از تنوع کاربری‌ها برخوردار بوده و از نظر فعالیتی، یک بافت شهری کامل دارای هسته فعالیتی محسوب می‌شود.

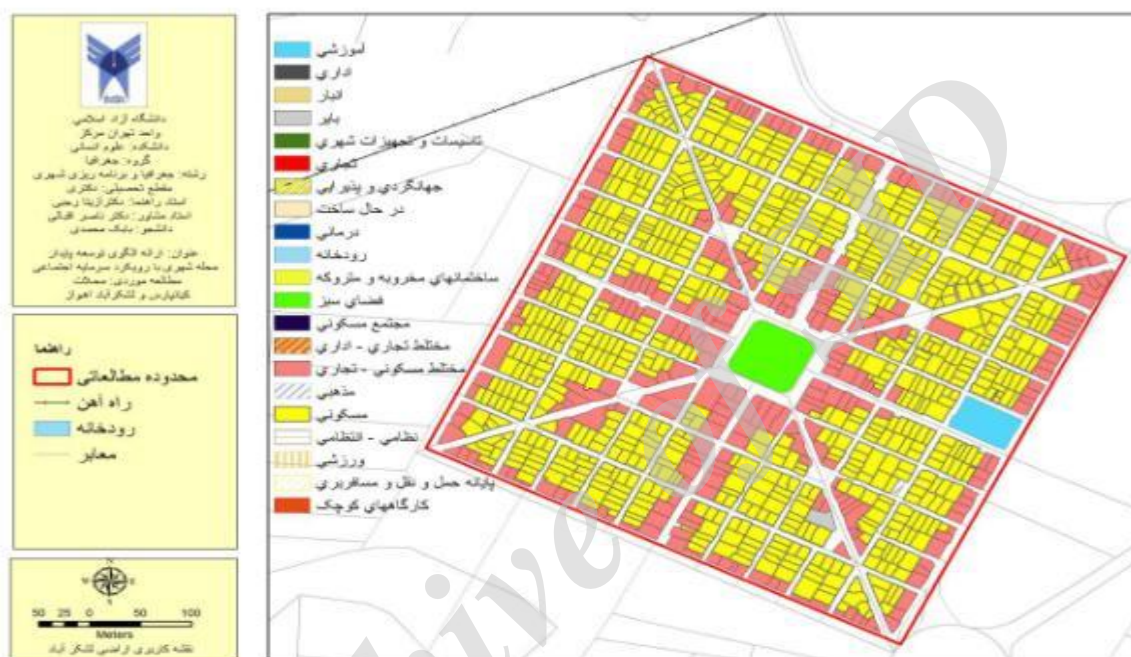

بخش اصلی این محدوده که دارای هندسه‌ای متقارن و مرکز گرا است، از نظر تبعیت فرم و عملکرد از یکدیگر کاملاً موفق عمل کرده است. هسته اصلی فعالیتی این محدوده در مرکز مربع وسیعی به قطر ۷۱۳ متر واقع شده است و ریز فعالیت‌های آن شامل انواع کاربری‌های بازار روز نظیر میوه و تره بار، مواد غذایی، پوشاک و ظروف و لوازم خانگی است که مجموعاً مرکز تهیه مایحتاج روزانه و هفتگی محسوب می‌شود. بخش عمده‌ای از فعالیت‌های تجاری در لشکرآباد در این هسته واقع شده‌اند. این فعالیت‌ها تا اندازه‌ای نیز در راسته‌های منشعب از آن نفوذ کرده و ادامه یافته‌اند که این حالت نشان دهنده رونق فعالیتی این هسته می‌باشد. در راسته‌هایی نظیر خیابان انوشه که از یک سو به فلکه دانشگاه منتهی می‌شود، عملکرد آن در سطح شهر شناخته شده است و کارکردی فرا محله‌ای و حتی فرا شهری دارد. در واقع بازار فلافل خیابان انوشه مقصد بسیاری از مردم شهرهای اطراف در تعطیلات و شب‌های آخر

هفته شهروندان اهوازی می‌باشد. معروف شدن محله لشکرآباد به عنوان مرکز بازار فلافل جاذب گردشگران زیادی از سراسر کشور در تعطیلات نوروزی شده است.

بررسی تعداد جمعیت و خانوار در محلات مورد مطالعه نشان می‌دهد که بعد خانوار در محله لشکرآباد برابر ۵/۷۲ نفر در هر خانوار و کیانپارس ۳/۸ می‌باشد (Statistics Center of Iran, 1395) و در نتیجه با وجود تراکم بالاتر محله لشکرآباد میزان سرمایه اجتماعی این محله و حس تعلق به محله بسیار بالاتر از محله مرفه کیانپارس است. از این رو معیار سرمایه اجتماعی محله لشکرآباد مبنا قرار گرفت

یافته‌ها

بر اساس جدول و پیوست، شاخص‌های فضای بدون استفاده، فضای پارکینگ کافی، وجود نظارت از ساختمان‌ها، کانال‌های دفع آب‌های ناشی از بارندگی و نظافت و پاکیزگی محله از بالاترین میزان رضایت برخوردار است و شاخص‌های فضای سبز موجود در محله، تغییر در شرایط اقتصادی خانوارها، تنوع در سیستم‌های مختلف حمل و نقل و توسعه زیرساخت‌ها و تجهیزات موجود در محله از پایین‌ترین میزان رضایتمندی برخوردار هستند. در مجموع وضعیت شاخص‌های پایداری محله‌ای منطقه مورد مطالعه از دید ساکنان متوسط تا مطلوبیت کم ارزیابی گردید است. برای تعیین واریانس مقادیر p و q نیز هر کدام معادل $0/5$ و حجم جامعه N مطابق جدول فوق، در نظر گرفته شد. زیرا اگر $p = 0/5$ در نظر گرفته شود حداکثر مقدار ممکن خود را پیدا می‌کند و این امر سبب می‌شود که نمونه به حد کافی بزرگ باشد. بنابراین حجم این نمونه برای هر ۲ محله ۴۰۰ نفر انتخاب شده است.

به منظور بررسی دقیق‌تر روایی پرسش‌نامه و اطمینان از اعتبار صوری آن از ضابطه‌هایی چون، نظر خواهی از دیگر کارشناسان و استادان متخصص نیز استفاده شد اکثریت داوران؛ ابزار اندازه‌گیری را برای این کار مناسب تشخیص داده‌اند و آن را سنج‌های معتبر به حساب آورده‌اند. از شاخص نسبت روایی محتوا (Content Validity =CVR)

(Ratio) و برای اطمینان از اینکه آیت‌های ابزار به بهترین نحو جهت اندازه‌گیری محتوا طراحی شده از شاخص روایی محتوا (Content Validity Index = CVI) استفاده شد. در این تحقیق نیز برای این منظور از ضریب آلفای کرونباخ^۱ استفاده شده است از آن جا که ضریب بدست آمده برای پرسش‌نامه بالای ۰/۶۰ می‌باشد

به منظور تجزیه و تحلیل فرضیات تحقیق با توجه به سطح سنجش و نوع متغیر از آزمون‌های مربوط به هر کدام استفاده شده است. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها، داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در بخش توصیفی تحلیل آماری از قبیل ۲، درصدها، ۳، حداکثر ۴، حداقل ۵، میانگین ۶، واریانس ۷، انحراف معیار ۸ استفاده گردید. در بخش استنباطی به کمک تحلیل‌های آماری مورد نیاز از قبیل آزمون‌های معنی‌دار بودن، آزمون واریانس یک طرفه. ارتباط متغیرها مورد محاسبه قرار می‌گیرد. کلیه تحلیل‌های آماری تحقیق با کمک نرم افزار spss انجام شده است. در تجزیه و تحلیل پژوهش حاضر با توجه به متغیرها و نوع آنها از نرم افزار spss آزمونهای من ویتنی برای متغیرهای دو گروهی و آزمون کروسکال والیس برای متغیرهای سه گروهی و بیشتر استفاده خواهد شد.

همچنین، از آزمون فریدمن به منظور رتبه‌بندی شاخص‌ها استفاده شده و در نهایت، از آزمون همبستگی پیرسون به منظور بررسی رابطه متغیرها استفاده می‌شود.

جهت رسیدن به فرض‌های پژوهش، آزمون‌های آماری لازم به منظور آزمون فرضیه‌ها به شرح زیر مطرح شد. با این فرض که بین تعلق اجتماعی و توسعه پایدار شهری بخصوص از نظر فضایی و کالبدی محلات هدف رابطه وجود دارد.

آزمون فریدمن: فرضیه‌ی صفر در این آزمون بیان می‌کند که توزیع مشاهدات در سنجش‌های تکرار شده یکسان هستند. یا به عبارت دیگر میان توزیع‌های ایجاد شده در اثر سنجش‌های مکرر روی یک گروه و یا بین گروه‌های همتا در زمینه متغیر وابسته تفاوتی وجود ندارد.

در جدول شماره چهار، مقادیر مربوط به محله لشکرآباد، در جدول شماره پنج، مقادیر مربوط محله کبانپارس ارائه شده و بر اساس امتیاز به دست آمده از آزمون فریدمن، رتبه‌بندی صورت گرفته است. بر اساس نتایج به دست آمده، در محله لشکرآباد بر اساس رتبه بندی صورت گرفته، از بهترین وضعیت (نقطه قوت) تا بدترین وضعیت (نقطه ضعف)، رتبه‌ها به صورت تعلق اجتماعی، اعتماد اجتماعی، ارتباط اجتماعی، آگاهی اجتماعی، و مشارکت اجتماعی صورت بندی شده‌اند. در محله کبانپارس نیز از بهترین وضعیت (نقطه قوت) تا بدترین وضعیت (نقطه ضعف)، رتبه‌ها به صورت ارتباط اجتماعی، تعلق اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و آگاهی اجتماعی می‌باشد (جدول شماره ۳ و ۲).

1 - cronbach alpha
2 - ferequencies
3 - precent
4 - maximum
5 - minimum
6 - mean
7 - variance
8 - STD- Deviation

جدول شماره ۲ رتبه بندی شاخص‌ها در محله لشکرآباد

رتبه	امتیاز	شاخص
۲	۳/۸۰	اعتماد اجتماعی
۱	۴/۲۳	تعلق اجتماعی
۵	۱/۷۸	مشارکت اجتماعی
۳	۳/۱۹	ارتباط اجتماعی
۴	۳	آگاهی اجتماعی

Source: Research findings

جدول شماره ۳ رتبه بندی شاخص‌ها در محله کیانپارس

رتبه	امتیاز	شاخص
۴	۲/۲۸	اعتماد اجتماعی
۲	۴/۱۷	تعلق اجتماعی
۳	۲/۴۷	مشارکت اجتماعی
۱	۴/۲۷	ارتباط اجتماعی
۵	۱/۸۱	آگاهی اجتماعی

Source: Research findings

- آزمون من- ویتنی: آزمون من-ویتنی یک آزمون مقایسه‌ای برای مقایسه وضعیت دو گروه مستقل است و وقتی داده‌های یک مطالعه به صورت کیفی ترتیبی باشند بهتر است از این آزمون که یک آزمون غیر پارامتری و معادل آزمون دو نمونه مستقل t است، استفاده کرد. معیار قضاوت در این آزمون احتمال به دست آمده می‌باشد. اگر احتمال به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ باشد، حاکی از اختلاف معنادار میان شاخص‌های مورد نظر در مناطق منتخب، می‌باشد. در جدول شماره ۴ نتایج حاصل از انجام آزمون من ویتنی برای دو منطقه ۴ و ۵ ارائه شده است:

جدول شماره ۴: مقایسه محلات لشکرآباد و کیانپارس

متغیر اصلی	نتایج مقایسات	آماره Z	احتمال
اعتماد اجتماعی	لشکرآباد متفاوت از کیانپارس	-3/669	0/000
تعلق اجتماعی	لشکرآباد متفاوت از کیانپارس	-0/322	0/643
مشارکت اجتماعی	لشکرآباد متفاوت از کیانپارس	-6/877	0/000
ارتباط اجتماعی	لشکرآباد متفاوت از کیانپارس	-7/685	0/000
آگاهی اجتماعی	لشکرآباد متفاوت از کیانپارس	-8/906	0/000

Source: Research findings

بر اساس نتایج آزمون (یو) من-ویتنی، به دلیل آن که عدد معناداری متغیرها از سطح ۰/۰۵ در نظر گرفته شده کمتر است، در نتیجه وجود تفاوت معنادار بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی، بجز شاخص تعلق اجتماعی؛ در دو محله مورد تأیید قرار می‌گیرد. بنابراین بین دیدگاه شهروندان ساکن در این دو محله، در مورد شاخص‌های سرمایه اجتماعی، بجز شاخص تعلق اجتماعی تفاوت وجود دارد.

آزمون کروسکال-والیس: روش کروسکال-والیس k گروه نمونه از یک جامعه آماری مشترک یا جامعه آماری شبیه به هم که با توجه به میانگین‌ها استخراج شده‌اند، آزمون می‌کند. در این پژوهش، از این آزمون برای بررسی تفاوت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و شاخص‌های پایداری در محلات هدف استفاده می‌شود. نتایج حاصل از برآورد آزمون کروسکال والیس برای شاخص‌های سرمایه اجتماعی در مناطق مورد نظر در جدول شماره ۵ ارائه شده است. بر اساس نتایج به دست آمده، میان شاخص‌های سرمایه اجتماعی در این دو محله تفاوت معناداری وجود دارد زیرا احتمال به دست آمده برای کلیه شاخص‌ها کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد.

جدول شماره ۵. آزمون کروسکال والیس برای شاخص‌های سرمایه اجتماعی

شاخص	میانگین		احتمال
	لشکرآباد	کیانپارس	
اعتماد اجتماعی	487/95	405/52	0/000
تعلق اجتماعی	504/38	504/38	0/000
مشارکت اجتماعی	327/75	470/60	0/000
ارتباط اجتماعی	432/12	589/67	0/000
آگاهی اجتماعی	546/50	349/56	0/000

Source: Research findings

آزمون کروسکال پایداری: نتایج حاصل از برآورد آزمون کروسکال والیس برای شاخص‌های پایداری شهری در مناطق مورد نظر در جدول شماره ۶ ارائه شده است. بر اساس نتایج به دست آمده، میان شاخص‌های پایداری شهری در این دو محله تفاوت معناداری وجود دارد زیرا احتمال به دست آمده برای کلیه شاخص‌ها کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد.

جدول شماره ۶ آزمون کروسکال والیس برای شاخص‌های پایداری شهری

شاخص	میانگین		احتمال
	لشکرآباد	کیانپارس	
پایداری اجتماعی	431/34	431/98	0/008
پایداری زیست محیطی	369/01	321/52	0/000
پایداری کالبدی	450/30	427/38	0/099
پایداری اقتصادی	537/88	511/21	0/000
پایداری نهادی	437/42	437/70	0/106

Source: Research findings

آزمون همبستگی: در نهایت، در این قسمت رابطه همبستگی مورد بررسی قرار گرفته تا فرضیه‌ها به‌طور کامل مورد آزمون قرار گیرند. به‌همین منظور، رابطه همبستگی میان شاخص‌های سرمایه اجتماعی با پایداری شهری، شاخص‌های پایداری با سرمایه اجتماعی و در نهایت سرمایه اجتماعی کل با پایداری کل برای هر دو محله مورد نظر مورد آزمون قرار می‌گیرد. آزمون‌های همبستگی لشکرآباد: بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون در لشکرآباد، بجز شاخص مشارکت اجتماعی، بین کلیه شاخص‌های سرمایه اجتماعی و پایداری شهری همبستگی وجود دارد (جدول شماره ۷) زیرا احتمال به دست آمده برای ضریب همبستگی پیرسون، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد.

جدول شماره ۷. بررسی همبستگی سرمایه اجتماعی و پایداری در لشکرآباد

شاخص‌ها	ضریب پیرسون	احتمال
اعتماد اجتماعی	0/21	0/00
تعلق اجتماعی	0/12	0/03
مشارکت اجتماعی	-0/29	0/61
ارتباط اجتماعی	0/11	0/04
آگاهی اجتماعی	-0/11	0/05

Source: Research findings

همچنین، بین شاخص‌های پایداری و سرمایه اجتماعی، بجز شاخص‌های پایداری زیست محیطی و پایداری نهادی، همبستگی وجود دارد زیرا احتمال به دست آمده برای ضریب همبستگی پیرسون، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. و در نهایت، بر اساس احتمال به دست آمده برای شاخص همبستگی پیرسون بین پایداری کل و سرمایه اجتماعی کل، بین این دو شاخص همبستگی وجود دارد زیرا احتمال به دست آمده برای ضریب همبستگی پیرسون، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (جدول شماره ۸)

جدول شماره ۸ بررسی همبستگی سرمایه اجتماعی و پایداری در لشکرآباد

شاخص‌ها	ضریب پیرسون	احتمال
پایداری اجتماعی	۰/۳۶	۰/۰۰
پایداری زیست محیطی	۰/۰۱	۰/۱۸
پایداری کالبدی	۰/۱۶	۰/۰۰۱
پایداری اقتصادی	۰/۷۶	۰/۰۰
پایداری نهادی	۰/۰۱۴	۰/۷۸

Source: Research findings

- آزمون‌های همبستگی کیانپارس: بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون در کیانپارس، بجز شاخص‌های تعلق خاطر و ارتباط اجتماعی، بین کلیه شاخص‌های سرمایه اجتماعی و پایداری شهری همبستگی وجود دارد زیرا احتمال به دست آمده برای ضریب همبستگی پیرسون، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (جدول شماره ۹).

جدول شماره ۹ بررسی همبستگی سرمایه اجتماعی و پایداری در کیانپارس

شاخص‌ها	ضریب پیرسون	احتمال
اعتماد اجتماعی	۰/۳۵	۰/۰۰
تعلق اجتماعی	۰/۴۳	۰/۴۱
مشارکت اجتماعی	۰/۳۶	۰/۰۰
ارتباط اجتماعی	۰/۰۷۱	۰/۲۳
آگاهی اجتماعی	۰/۶۴	۰/۰۰

Source: Research findings

همچنین، بین شاخص‌های پایداری و سرمایه اجتماعی، بجز شاخص‌های پایداری کالبدی و پایداری اجتماعی، همبستگی وجود دارد زیرا احتمال به دست آمده برای ضریب همبستگی پیرسون، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. و در نهایت، بر اساس احتمال به دست آمده برای شاخص همبستگی پیرسون بین پایداری کل و سرمایه اجتماعی کل، بین این دو شاخص همبستگی وجود دارد زیرا احتمال به دست آمده برای ضریب همبستگی پیرسون، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (جدول شماره ۱۰).

جدول شماره ۱۰ بررسی همبستگی سرمایه اجتماعی و پایداری در کیانپارس

شاخص‌ها	ضریب پیرسون	احتمال
پایداری اجتماعی	۰/۰۸	۰/۱۴
پایداری زیست محیطی	۰/۴۴	۰/۰۰
پایداری کالبدی	۰/۰۲	۰/۶۳
پایداری اقتصادی	۰/۲۷	۰/۰۰
پایداری نهادی	۰/۴۹	۰/۰۰

Source: Research findings

نتایج و یافته‌های پژوهش علمی

نتایج از مدل تحلیل شکاف

در این قسمت می‌بایست نقاط ضعف و قوت هر کدام از محلات در محک شاخص‌های سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار را مشخص نمود. سپس با تاکید بر نقاط قوت متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) الگوی پیشنهادی با به کار گیری مدل "تحلیل شکاف" ارائه می‌شود.

جدول شماره ۱۰: وضعیت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در محلات کیانپارس و لشکرآباد

مؤلفه	سرمایه اجتماعی	
	کیانپارس	لشکرآباد
اعتماد	ضعف	چهارم
ارتباط	ضعف	پنجم
مشارکت	قوت	سوم
تعلق خاطر	قوت	دوم
آگاهی	قوت	اول

Source: Research findings

در این پژوهش رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار در محله لشکرآباد و کیانپارس، مورد آزمون قرار گرفت و نتایج ذیل بدست آمد:

جدول ۱۱. بررسی همبستگی سرمایه اجتماعی و پایداری در لشکرآباد

شاخص‌ها	ضریب پیرسون	معناداری	H ₁
سرمایه اجتماعی (کل)	پایداری محله‌ای (کل)	۰/۶۲	۰/۰۰

Source: Research findings

جدول ۱۲- بررسی همبستگی سرمایه اجتماعی و پایداری در کیانپارس

شاخص‌ها	ضریب پیرسون	معناداری	H ₀
سرمایه اجتماعی (کل)	پایداری محله‌ای (کل)	۰/۳۷	۰/۰۰

Source: Research findings

جداول فوق نشان دهنده میزان همبستگی سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار می‌باشد. در این بین اهالی لشکرآباد (جدول ۵-۱) معتقدند میزان سرمایه اجتماعی تا ۶۲ درصد می‌تواند موجب توسعه یافتگی و پایداری محله شود. در صورتی که از نگاه ساکنین محله کیانپارس (جدول ۱۲) با وجود تأیید اثرگذاری سرمایه اجتماعی، بر این عقیده هستند که میزان تأثیر گذاری سرمایه اجتماعی بر توسعه پایدار ۳۷ درصد می‌باشد.

دربحث تعلق خاطر نیز شاهد این بوده‌ایم که در پاسخ به اینگویه که: خود را متعلق به چه جایی میدانی؟ بیشتر اهالی لشکرآباد خود را به محله لشکرآباد منتسب می‌دانستند. درحالی که اهالی کیانپارس بیشتر به شهر اهواز و بعضاً به محل کار و طبقه اقتصادی خود اشاره می‌کردند.

بنابراین تعلق خاطر و اعتماد در سطح و مقیاس محله را می‌توان از مفروضات اساسی سرمایه اجتماعی دانست و همچنین حلقه واسط بین سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار دانست. و همانطور که نتایج آزمون‌های آماری نشان می‌دهند، وجود اعتماد به اجتماع و ارتباط با هم محله‌ای‌ها پیش فرض‌ها و نیازهای اولیه ایجاد و تقویت تعلق خاطر می‌باشد. حال با دقت هرچه بیشتر می‌توان ادعا نمود در محلات مدرن که اغلب به صورت اپارتمانی می‌باشد، شکل گیری ارتباط با همسایگان را سخت نموده است و بعضاً ارتباط داشتن با همسایگان نوعی ناهنجاری تلقی می‌شود. بر اساس امتیاز به دست آمده از آزمون فریدمن، رتبه‌بندی صورت گرفته است. بر اساس نتایج به دست آمده، در محله لشکرآباد بر اساس رتبه بندی صورت گرفته، از بهترین وضعیت (نقطه قوت) تا بدترین وضعیت (نقطه ضعف)، رتبه‌ها به ترتیب تعلق اجتماعی، اعتماد اجتماعی، ارتباط اجتماعی، آگاهی اجتماعی، و مشارکت اجتماعی صورت بندی شده‌اند. در محله کیانپارس نیز از بهترین وضعیت (نقطه قوت) تا بدترین وضعیت (نقطه ضعف)، رتبه‌ها به صورت آگاهی اجتماعی، تعلق اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و ارتباط اجتماعی می‌باشد. در این قسمت می‌بایست نقاط ضعف و قوت هر کدام از محلات در محک شاخص‌های سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار را مشخص نمود. سپس با تاکید بر نقاط قوت متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) الگوی پیشنهادی با به کارگیری مدل "تحلیل شکاف" ارائه می‌شود.

جدول شماره ۱۳- وضعیت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در محلات کیانپارس و لشکرآباد

سرمایه اجتماعی				
کیانپارس		لشکرآباد		
وضعیت	اولویت	وضعیت	اولویت	
اعتماد	ضعف	چهارم	قوت	دوم
ارتباط	ضعف	پنجم	قوت	سوم
مشارکت	قوت	سوم	ضعف	چهارم
تعلق خاطر	قوت	دوم	قوت	اول
آگاهی	قوت	اول	ضعف	پنجم

Source: Research findings

بر اساس نتایج به دست آمده، در لشکرآباد بر اساس رتبه بندی صورت گرفته، از بهترین وضعیت (نقطه قوت) تا بدترین وضعیت (نقطه ضعف)، رتبه‌ها به صورت تعلق اجتماعی، اعتماد اجتماعی، ارتباط اجتماعی، و در کیانپارس از بهترین وضعیت (نقطه قوت) تا بدترین وضعیت (نقطه ضعف)، رتبه‌ها به صورت آگاهی، تعلق اجتماعی و مشارکت اجتماعی می‌باشد.

در نهایت با توجه به مطالعات اکتشافی و تحلیل‌های آماری در این تحقیق و بنا به روش پس نگری نقاط قوت طراحی کالبدی خاص محله لشکرآباد که منجر به افزایش مؤلفه‌های متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) شده‌اند "به عنوان آنچه باید بکنیم"، در نظر گرفته شده‌اند. در این مرحله ابتدا به بررسی شرایط محیطی هر دو محله کیانپارس و

لشکرآباد پرداخته شد. همچنین محیط‌های محلات فوق‌الذکر از ابعاد چند گانه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی مورد مذاقه قرار گرفت.

چشم انداز: افزایش میزان سرمایه اجتماعی به منظور ایجاد مدیریت یکپارچه در مقیاس محلات
مأموریت: افزایش همگرایی بین محله‌ای، ترویج فرهنگ پیاده محوری، افزایش تعلق خاطر به محله و ساکنین آن،
افزایش اعتماد بین مردم

راهبردها: ایجاد فضاهای عمومی در محلات، طراحی خیابان‌های باریک به منظور جلوگیری از ورود اتومبیل (طراحی پیاده محوری)، ایجاد مرکز محله، رعایت نظام سلسله مراتبی در فضاهای مرکز محله، محدودیت تراکم ارتفاعی، ایجاد فضاهای پاتوق محله مشابه تقاطع‌های پروانه‌ای و استفاده از آن‌ها در مراسم عمومی، تلفیق بافت شعاعی شطرنجی، ایجاد مراکز تجمع تفریحی- فرهنگی برای همه سنین، ایجاد گذرگاه‌های محصور برای افزایش امنیت کودکان و زنان

- نتایج انسانی - اجتماعی

اهمیت قدمت: همان طور که در نتایج آزمون‌ها مشخص گردید، یکی از دلایل میزان نسبتاً زیاد اعتماد و ارتباط محله لشکرآباد به قدمت ۸۰ ساله آن محله بر می‌گردد. در حالی که محله کیانپارس در اوایل دهه ۵۰ بوجود آمد. مدت سکونت زیاد مردم توانسته است

اهمیت یکپارچگی فرهنگی - اجتماعی: یکی از دلایل وجود اعتماد و در نهایت روابط در بین اهالی لشکرآباد را می‌توان همگنی قومی آن‌ها دانست. اهالی لشکرآباد تقریباً صد در صد عرب هستند.

ساکنین کیانپارس فرهنگ‌های متفاوت قومی، دینی و مذهبی می‌باشند، و این امر موجب شده است پدیده‌های اجتماعی متفاوتی را محترم بشمارند؛ افزایش ارتباط، اعتماد و مشارکت

- نتایج فضایی - کالبدی

اهمیت طراحی خیابان‌ها: مقایسه تطبیقی بین تفکیک اراضی و طراحی خیابان در محله لشکرآباد و کیانپارس گویای این واقعیت است که محله لشکرآباد به شکل شطرنجی - دایره‌ای و پیاده محور، موجب افزایش روابط نخستین و چهره به چهره شده است. محله کیانپارس اما، به شکل شطرنجی با گذرگاه‌های باز بیشتر قابلیت رفت و آمد اتومبیل را مد نظر قرار داده است. به طبیعت حال چنین خیابان‌هایی بدون مرکز تجمع قابلیت ارتباط و شکل روابط نخستین بین افراد هم محله‌ای را میسر نمی‌سازد؛

اهمیت بافت‌های ساختمانی: از عوامل مهم نبود روابط نخستین بین مردم کیانپارس را می‌توان غلبه شیوه آپارتمان نشینی و بلند مرتبه سازی قلمداد نمود. حال این که در لشکرآباد به دلیل نداشتن ارتفاع بلند و تعیین محدودیت طبقات علاوه بر خیابان‌های پیاده محور موجب افزایش ارتباطات بینا فردی شده است؛ (افزایش ارتباط و تعلق خاطر)

اهمیت کاربری اراضی: از دیگر دلایل شکل‌گیری ارتباطات بین فردی در محله لشکرآباد را می‌توان، وجود کاربری‌های چند منظوره مسکونی - تجاری و بعضاً صنعتی کوچک دانست. وجود کاربری‌های مختلط باعث افزایش

قابلیت خدمات دهی در سطح محله لشکرآباد شده است. در محله کیانپارس اما، خیابان فرعی عمدتاً مسکونی هستند و افراد برای تأمین نیازهای روزمره خود نیز باید مسافت‌های زیادی (تا خیابان‌های اصلی در منتهی الیه شرقی و غربی محله) را طی کنند. این امر به نوبه خود استفاده از اتومبیل شخصی حتی برای رفع کوچک‌ترین نیازها را تشویق می‌کند؛ (افزایش ارتباط)

References

- Abdollahi (1398), Social Capital in Iran; Current Situation, Future Prospects and Transitional Opportunity, Journal of Social Welfare, Tehran.
- Alvani-Shirvani, Seyyed Mehdi-Alireza, 2008. "Social Capital of Concepts and Theories", Mani Publications, Isfahan
- Andishkar Consulting Engineer (2006), Transport and Traffic Studies Project of Ahvaz City, Ahvaz
- Hectami, Mehrdad (2009), Sustainable Social Society in the Neighborhood, Proceedings of Neighborhood Development Conferences 4, New Design, Tehran.
- Azizi, Mohammad (2006); Sustainable residential neighborhood; Narmak case sample; Beautiful Arts magazine; No. 27; 35-46.
- Bourdieu, old. (2005), Theory of Action, Practical Reasons and Rational Selection, Translation by Morteza Mardiha, Tehran, Razavi and Negar Publications.
- Coleman, James (1998), The Foundations of Social Theory, Translated by Manouchehr Saboori, Tehran University Press.
- Dasgupta, Partha & Serageldin, Ismail, 2004, Social Capital A Multifaceted Perspective.
- Dawas, Di, E (1997), Scrolling in Social Research; Translation by Hooshang Naeeni, Nizar Ney, Tehran
- Fine, Ben, 1385. "Social Capital and Social Theory", translated by M. K Sarwarian, Nonprofit Strategic Studies Research Institute, Tehran, Iran
- Fukuyama, Francis, 1385. "The end to social order and social capital and its preservation", translation of Gholam Abbas Tavassoli, publication of the story of the new Pen, Tehran.
- Greve, Arent & Benassi, Mario, (2003), Exploring the contributions of human and social capital to productivity, Hawaii International Conference On System Sciences, January 5-8,, Hilton Waikoloa Village, Big Island, Hawaii.
- Guidance, Mohammad Taghi et al. (2007) Settlements and Methods of Urbanism, Geography, Center for Urban and Architecture Studies, Tehran.
- Hekmat Nia, Hassan, Zangi Abadi, Ali (2004), Surveying and analyzing sustainability levels in Yazd's neighborhoods and presenting strategies for improving the process, Geographical Quarterly, No. 72
- Housing and Urban Development Organization of Khuzestan (2009), Studies of Informal settlements of Ahwaz
- Keele, Luke, 2004, macro measures and mechanics of social capital, department of politics and international relations, nueld college and oxford university.
- Khakpour, Barat Ali, Mafi, Ezat, ..., Bavan Puri, Alireza (2009), The Role of Social Capital in Sustainable Neighborhood Development (Sample: Sadiyeh Mashhad Kvy), Geography and Regional Development Magazine, No. 12
- Latifi, Mohammad (2009), Social Capital of the Neighborhood, Parham Publication, Tehran.
- .Madani pour, (2003), Human resource development, social capital, emotional intelligence: Any link ..., Journal of European Industrial Training; vol, 30; ABI/INFORM Global, pg117.
- Masoumi, Salman (2011); Neighborhood Development in Sustainability, International Institute of Society and Culture, Tehran
- Memiford, L, 1954, The neighbourhood and the neighbor unit, Town planning Review, Vol 24: 256-70
- Motaghi, High School of Social Security Research, Tehran, Calmman, James, 1998 "Theoretical Social Foundations", translated by Manouchehr Saboori, Nayer Ney, Tehran.

- Nateghpour, Mohammad Javad, Firouzabad, Seyyed Ahmad (2005), Social capital and factors affecting its formation in Tehran, *Journal of Sociology of Iran*, Volume 6, No. 4.
- Papeli Yazdi, Mohammad Hussein, Rajabi Sanaajerdi, Hussein (2003), *Theories of the City and the Perimeter*, Tehran, Sadegh.
- Pantom, Robert (2001), *Democracy and Civil Traditions*, Translated by Mohammad Taghi Dolfrooz, Salam Publication, First Edition, Tehran.
- Piran, Parviz, Mousavi, Mir Taher, Shiyani, Maliheh (2006), Conceptual Fundamentals and Conceptualization of Social Capital (Emphasizing the Conditions of Iran), *Journal of Social Welfare*, Vol. 6, No. 23.
- Ports, Allegheno (2005). Social capital and civil society, articles of social capital, trust, democracy, publishing of chica.
- Prank, Jan and Mahabb al-Haq, Ali (2001) Background Background Report by Sustainable Development, Environmental Research Center, Tehran University.
- Proceedings, 2008 "The Foundations of Social Capital Concept", Mohammad Mehdi Baghini & Associates, Research Institute for Cultural and Social Studies, Ministry of Science and Technology Research, TehranTavakoli Nia, Jameel, Sisi Professor, Mansour (2009), Sustainability Analysis of Tehran's Metropolitan Neighborhoods, Emphasizing on the Activities of Shoorriyas. Case Study: Evin Neighborhoods, Derek and Velenjak, *Quarterly Journal of Human Geography*, No. 70.
- Razavi, Al Hashem (2008), Participation in the civil society, with emphasis on the participatory management model in metropolitan cities, *Urban Management Magazine*, No. 13; Tehran: 4.38-51.
- Siamaki, Ahmad (2010), Analysis of Sustainability Levels in Urban Sites, *Geographical Quarterly*, No. 72
- Sarrafi Mozaffar, Tavakoli Nia Jameel, professor Sisi Mansour (2009), *City Development Strategy Based on Sustainable Development (Case Study: Shabestar City)*, Volume 7, Number 22; From page 65 to page 82.
- . Sabatini, Fabio, 2005, Does Social Capital Improve Labor Productivity in Small and Medium Enterprises, forthcoming *International Journal of Management and Decision Making*, December. Pg1-29.
- Shea, (2004), *Social Capital and Productivity*, Teaching and Learning Research Programme, pg 1-34.
- Tavakoli Nia, Jamileh, Sisi Professor, Mansour (2009), Sustainability Analysis of Tehran's Metropolises with Emphasis on Shurai's Action. Case Study: Evin Neighborhoods, Derek and Velenjak, *Quarterly Journal of Human Geography*, No. 70.
- WCED. (1987), *The forms of capital*, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood Press: 241-258.